

*'Meestal doe ik het zo,
dat als ik iets niet weet,
ik het gewoon niet in de
tekening toelaat'*

Paul Teng, tekenaar van historische strips

Is het een relict van onze vroegere calvinistische volksaard dat er zo weinig serieuze strips in Nederland gemaakt worden? Stripverhalen zijn er vooral voor kinderen en dan geldt: ze moeten grappig, spannend of het liefst een combinatie van die twee zijn. Aan de niet voor kinderen bedoelde stripverhalen worden nog beperktere eisen gesteld, want de populaire cultuur is inmiddels zo ge vulgariseerd dat vooral 'leuke', dus per definitie grove, strips uitgegeven worden.

Genre Joop Klepzeiker dus.

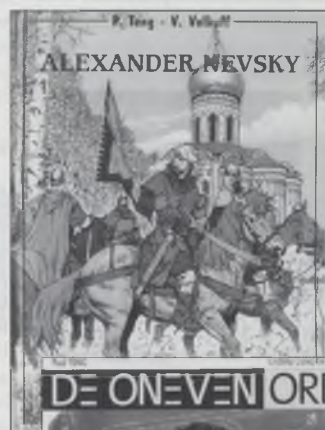
Oorspronkelijk Nederlandse literaire vertellingen in de vorm van een stripverhaal zijn zeldzaam. We kennen het werk van Maarten Toonder en Dick Matena heeft 'De Avonden' getekend en werkt nu aan de verbeelding van 'Terug naar Oegstgeest'. Historische beeldromans ontbreken vrijwel; het meest bekend zijn misschien de verhalen van Hans Kresse uit de jaren vijftig.

Toch worden er wel historische strips in Nederland getekend.

Paul Teng (Rotterdam, 1955) maakt ze al bijna twintig jaar.

Het meeste van zijn werk wordt echter door Belgische uitgeverijen uitgegeven, eerst door Casterman en nu door Le Lombard, die zich vooral op de Franstalige markt richten.

Hans Pols sprak met hem over zijn werk.

Paul Teng heeft vroeger nooit serieus aan een baan als striptekenaar gedacht. Tijdens zijn studie rolde hij op zeker moment het striptekenen in.

'Ik studeerde culturele antropologie, zo'n studie die wel heel boeiend is, maar waarvan je niet weet wat je ermee kunt gaan doen: docent worden of veldwerk doen in verre streken. Tekenen, in de vorm van stripverhalen, was toen mijn hobby en dat nam een beetje extreme vormen aan; het werd een passie en daar kwam ik niet meer vanaf. Dat betekende dat ik zo veel mogelijk en zo goed mogelijk probeerde te tekenen. Ik kwam in die tijd veel bij Panda, een stripwinkel in Den Haag. De eigenaar daarvan gaf toentertijd wel eens dingen uit. En zo kreeg ik de gelegenheid om in zwart-wit *Delgadito*, een indianenstrip, bij Panda uit te geven. Toen dacht ik: ik zal het maar doen.

Dan word je tekenaar en stop je met je studie. Tot verdriet van mijn vader. Want hij had graag gezien dat ik iets serieuzers was gaan doen. Uiteindelijk werden het vier albums over *Delgadito*.

Toen schreef het blad *Wordt Vervolgd* een wedstrijd uit voor striptalent. Ik heb meegedaan en een liedje van Eddy Cochran verstript. Die wed-

strijd heb ik gewonnen en vervolgens mocht ik een aantal korte verhalen in *Wordt Vervolgd* publiceren. Dat werd opgemerkt bij Casterman en daar vroegen ze me een aantal lange verhalen te maken. Dat werden m'n meest historische verhalen, één over de Spaanse Burgeroorlog, *Libertair Intermezzo* en één over de Russische Revolutie, *De vrienden van Igor Steiner*.'

'Hoe kwam ik aan die onderwerpen? Dat is een kwestie waar je belangstelling naar uit gaat. Ik was een groot liefhebber van de verhalen van Hugo Pratt, *Corto Maltese*. Op zeker moment vermeldde de krant dat *Corto Maltese* in de Spaanse Burgeroorlog om het leven was gekomen. Daarmee was mijn belangstelling gewekt. Die oorlog is wel eens gekwalificeerd als de laatste romantische oorlog, iets wat ik niet voor mijn rekening zou willen nemen, maar een feit blijft dat er een bepaald appeal van die strijd en de politieke context eromheen uitging, die je daarna niet meer zo ziet. Er was een groot engagement.'

De voorbereiding

'Als je begint aan een nieuw onderwerp moet je je sowieso eerst inlezen. Tenzij je er al heel veel van weet is het onbegonnen werk om zo

'Als je in Nederland strips wil maken, moet je echt met humoristische dingen aan de slag die dan voorgepubliceerd kunnen worden in het *Veronica omroepblad* of de *Nieuwe Revu*. Maar als ik daar een historische strip kom aanbieden, word je de deur uitgekwaakt. Waarschijnlijk zouden ze het als een vorm van humor beschouwen dat ik langs kwam.

In Frankrijk is er gewoon een andere stripcultuur. Daar heb je maar een handvol humoristische strips, de rest is toch het serieuze werk. Ik denk dat de Fransen sowieso meer met geschiedenis hebben. Ook in het onderwijs. Die indruk krijg je wel. Ze hebben ook een meer nationalistische kijk, ze kijken meer naar binnen. Maar ook de serieuze niet-historische strips lopen daar goed.'

maar een gedegen verhaal te verzinnen. Dus op basis van de kennis die je opdoet, zowel visuele kennis door fotomateriaal en documentaires als verhalen uit de eerste hand, autobiografieën en biografieën, kun je pas aan het werk.

Voor *Libertair Intermezzo* werd *Saluut aan Catalonië* van Orwell een van mijn pijlers. Er was toen ook een documentaire serie bij de BBC over de Spaanse Burgeroorlog. Daarmee had ik een basis en daarna keek ik welke hoofdpersonen ik wilde hebben en vervolgens zette ik die in de situatie. En omdat die situatie complex was, werd het handelen van de hoofdpersonen ook boeiender. Bij mij schreef het verhaal zich op een gegeven moment vanzelf verder. Over deze twee verhalen heb wel lang gedaan, ze zijn ook wat dikker dan de andere. Ik had wel het voordeel dat ik ze in een tijdschrift kon voorpubliceren. Dus één keer in de maand een paar pagina's.'

'Wat boeiend aan de Spaanse Burgeroorlog is – en dat geldt natuurlijk ook voor de Russische Revolutie – is de broederstrijd tussen de communisten en de anarchisten. Ze delen toch dezelfde fundamenteën. De strijd tussen de Witten en de Roden is meer een gevecht tussen goed en kwaad. Zo gaat *Igor Steiner* over een

anarchistische krijgsheer die heel veel macht verwerft en daarmee een factor van belang voor de eindoverwinning van Lenin op de Witten wordt.'

Rusland

Mijn eerste albums in kleur waren *Sint Vladimir, de stralende zon* en *Alexander Nevsky*. Dit zijn min of meer biografieën op basis van scenario's van Vladimir Volkoff, een Franse schrijver van Russische oorsprong, en die vond het leuk om deze levens te behandelen.

Het zijn belangrijke figuren in de Russische geschiedenis. De eerste heeft de Russen gekerstend en de tweede leverde strijd tegen de Teutonen. Volkoff kwam in contact met Casterman en ze vroegen hem scenario's te schrijven voor een paar stripverhalen en vervolgens werd ik gevraagd of ik die verhalen wilde tekenen. Dat vond ik wel leuk, vooral omdat Volkoff een bekende naam in de Franse literaire wereld is. Ik kreeg vervolgens een scenario en daarmee ben ik aan de slag gegaan. Het was een lange reeks van beschrijvingen van plaatjes. Bijvoorbeeld 'vergadering van edelen in het paleis'. Dan ging ik uitwerken hoe zo'n paleis er van buiten uitzag, hoe een kamer eruit zag en wat die edelen

droegen. Hij schreef er ook bij: 'close-up van koning', en dat vulde ik dan weer in. Maar sommige dingen wijzen zich zelf. Bijvoorbeeld: 'slag op het ijs'; dat is een totaal om het spectaculairder te maken.

Voor *Alexander Nevsky* heb ik de film van Tarkovsky gebruikt over die ikonenschilder (*Roeblov*). Ook Eisensteins film over Alexander Nevsky heb ik bekeken. Maar ik keek alleen maar naar die films om erachter te komen welke aankleding de periode daar gekregen had. In die films figureerden authentieke Russische locaties die je goed kunt gebruiken zoals het landschap en de architectuur van kerken en gebouwen. Verder lette ik ook op de kleding, enzo. Maar de enscenering lag vast, daar hadden die films geen invloed op.'

'Ik had weinig contact met Volkoff. Dat heb ik voor mijn werk ook niet nodig. Af en toe schreven we elkaar een kaartje of een briefje. Hij deed zijn deel en ik het mijne en dan had ik ook gewoon liever dat ik mijn gang kon gaan. Wel zijn we samen met de uitgever nog een keer naar Sint Petersburg geweest voor een tentoonstelling. Ze hadden daar een Russische versie van *Vladimir* laten drukken. Dat was wel erg leuk.'

De Engelse troonopvolging

'Daarna ben ik voor Le Lombard een stripserie gaan tekenen: *Shane*. Alles wat ik tot dan toe gemaakt had waren 'one-shots' en die trekken nooit zoveel aandacht: ze komen even in de aandacht, maar als ze niet direct verkopen, gaan ze terug naar de uitgever. Bij een serie is dat anders. Dat werkt op een geven moment cumulatief. Mensen hebben deel vier en willen dan ook de eerste drie delen hebben. Dat is het voordeel van zo'n *Shane*.

Shane speelt in twaalfde eeuw, de tijd van de opvolging van Hendrik I door zijn dochter Mathilde. Ook hier werkte ik weer met een Franse scenarioschrijver samen, Di Giorgio in dit geval. Het idee achter *Shane* was om een avonturenstrip te maken, zij het wel binnen een historisch kader.

Nou werk je voor je verhalen altijd wel met fictieve figuren, want met alleen historische figuren kun je geen kant op, ze geven je te weinig bewegingsvrijheid. Als je geen verzonnen personage als hoofdpersoon neemt, maar de koning zelf, dan is overal terug te vinden wat en wanneer de koning waar beleefd heeft en wat de afloop daarvan was. Dat bepaalt je stramen dan. Dus je moet

Uit het album 'Shane'.

eigenlijk een bijfiguur nemen die zich vrij kan bewegen *binnen* de grenzen van het geschiedkundige kader.

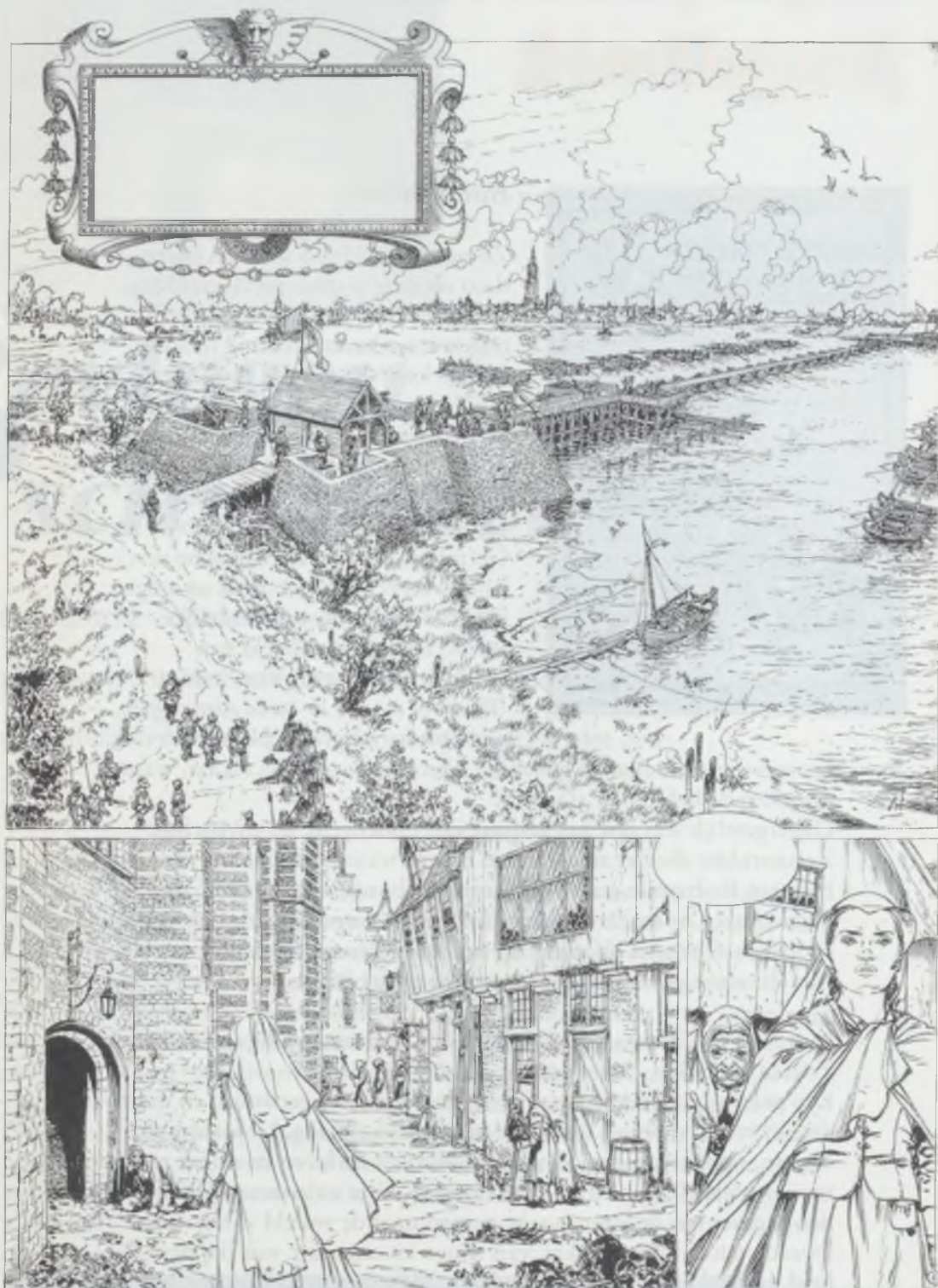
Dat vind ik althans. Maar dat geldt lang niet altijd voor de scenaristen. Dus bij *Shane* werd het op zeker moment een punt van discussie hoe ver je kunt gaan in het vrij interpreteren van het historische kader. Mag je magische of supernatuurlijke elementen introduceren om het wat avontuurlijker of spannender te maken?

Bij die serie werd wel duidelijk dat het historische kader steeds meer werd losgelaten en het een gewone avonturenstrip werd. En dat boeide me minder. Mij sprak de beschrijving van het ontstaan van de Plantagenet-dynastie als uitgangspunt erg aan. Daar is genoeg over te vertellen. Op zeker moment werd het verhaal stuurloos. Niet eens zozeer omdat er niet tijdsgebonden elementen aan toegevoegd werden, als wel dat het oorspronkelijke uitgangspunt werd verlaten, zonder dat daar een ander uitgangspunt voor in de plaats kwam.

Deel een en twee gaan over Hendrik I, koning van Engeland en hertog van Normandië. Hij was een zoon van Willem de Veroveraar. Hij doet er alles aan om opgevolgd te kunnen worden door zijn dochter, Matilda. Die opvolging stuit echter op verzet bij zijn baronnen. Dat is een gegeven waar je iets mee kunt doen. Temeer daar er een strijd om de troon ontstaat tussen Matilda en haar neef Stephen. Daar kun je een hele serie avonturen aan vast schrijven.

Maar in deel drie krijgt het verhaal ineens een ingewikkeld geconstrueerd plot over het hoofd van Johannes de Doper, of in ieder geval een relik ervan en daar zitten de Tempeliers achteraan. Daar is op zich niets mee aan de hand, daar kun je nog steeds een mooi verhaal van maken, maar in deel vier komt er weer een heel ander soort verhaal. Met een andere *love interest* voor de held die eerst aan de troonopvolgster van Engeland was gekoppeld.

Wat je dan krijgt, als je op een gegeven moment de verhaallijn te vaak laat verspringen, dan gaat het wringen en dan weet je niet meer wat je

Tekening voor deel 1 van 'De oneven orde', Antwerpen 1585.

aan je held hebt. Dan wordt het verhaal stuurloos, dan weet je niet meer welke kant het op gaat.

Toen het scenario voor het vijfde verhaal klaar was ging de uitgever daar niet mee akkoord; hij wilde dat het verhaal herschreven werd en toen zijn we weer terug gegaan naar het oorspronkelijke verhaal over de troonopvolgster.

Voor mij had dat herschrijven geen consequenties; ik begin pas te tekenen als het scenario goed gekeurd is.

Antwerpen 1585

'Ook de nieuwe serie *De oneven orde* begint met een synopsis. Daarin staat op één kantje het verhaal. Dat

is voor de uitgever. Met een paar pagina's scenario, zodat hij zich een idee kan vormen hoe de serie eruit gaat zien. Dan gaan de scenaristen, het zijn er nu twee, een Belg en een Spaanse, verder aan de slag en maken een pagina indeling. Ook nu is er niet zoveel contact; als er wat is, e-mailen we. Ik moet veel tekeningen maken van Antwerpen in de zestiende eeuw. Dus ik heb geluk dat een van de scenaristen een Spaanse is. Ze heeft toegang tot Spaanstalige bronnen en boeken. Ze is ook historica. Uit allerlei archieven heeft ze platen opgediept van die versperring van de Schelde die gebruikt is door de Spanjaarden bij

Mijn favoriete jeugdboek

Huub Oattes

Zomer 1970. Het is stil in Amsterdam op deze warme zondagmiddag. Aangedaan en verward door de ongewenste kennismaking met de andere kant van blinde verliefdheid, strijden verdriet en gekwetste trots met elkaar. Wie in zo'n stemming begint aan *Grote Sagen van de Donkere Middeleeuwen* van Jaap ter Haar, wordt diep getroffen. Getroffen door de romantische verhalen van echte, maar vaak onmogelijke liefde en onvoorwaardelijke trouw, zoals bijvoorbeeld van Gudrun aan Herwig van Seelant: *'Waarom mag ik de hand niet grijpen, die mijn hart begeert?'* Na allerlei

beproevingen komen de geliefden uiteindelijk toch bij elkaar, want overwint de liefde niet alle leed?

Onvergetelijk was ook het verhaal van Lohengrin, de christelijke Zwaanridder die het zo galant en onvoorwaardelijk opnam voor Elsa van Brabant in haar strijd tegen de boze Frederik van Telramund. *'Er was veel te vertellen, veel te vragen, maar in de ogen verstilden de vragen. Hoelang zij zo stonden wisten ze niet.'* Met dit soort passages weet je weer hoe ware liefde moet voelen.

Maar het was het tragische verhaal van de twee koningskinderen, Tristan en Isolde, dat het meest ontroerde.

Een prachtige middeleeuwse vertelling, ronkend verwoord en door-drenkt met symboliek, over een onmogelijke liefde. Liefdesdrank, draken, opofferingsgezindheid, ridderduels op leven en dood, persoonsverwisselingen en de veelzeggende witte en zwarte zeilen worden ingezet om de lezer mee te nemen naar de wereld van goed en kwaad, van licht en donker, van trouw en ontrouw, van dapperheid, lafheid en van jaloezie en haat. Maar bovenal is het een verhaal van de onvoorwaardelijke liefde die sterker is dan het leven zelf. In de slotscène wacht Tristan, dodelijk gewond, op de komst van de enige vrouw waarvan hij echt houdt, Isolde. Beiden zijn noodgedwongen met andere partners getrouwd, maar hun liefde voor elkaar is nooit verbleekt. Met het naderen van zijn dood heeft Tristan nog slechts een wens: nog eenmaal zijn geliefde Isolde zien. Als het schip dat haar ophaalt terugkeert met witte zeilen, dan is zijn geliefde aan boord. Bij zwarte zeilen komt ze niet. Vechtend voor zijn leven in de hoop nog eenmaal samen te zijn met Isolde, vertelt zijn jaloezige vrouw hem dat het schip zwarte zeilen voert. Tristan heeft nu geen reden meer om te leven en sterft. Als Isolde kort daarna arriveert en haar Tristan dood aantreft, aarzelt ze niet. Zij pleegt zelfmoord om voor altijd bij haar enige echte liefde te zijn. Als er later uit hun graven planten opbloeien, die naar elkaar toegroeien en zich in elkaar verstrengelen, bewijst dit onomstotelijk dat ware liefde alles overwint.

Oh Isolde, waarom verliet je mij voor die oudere jongen uit 5 HBS-A?

het beleg van 1585. Daarmee kun je dus goed gefundeerd een tekening maken. Het perspectief van die oude platen is meestal niet geschikt, want ik moet Antwerpen laten zien vanuit een ander gezichtspunt. Door die platen kan dat. Want het zou me ergeren als ik zou moeten tekenen terwijl ik niet precies wist hoe bijvoorbeeld een bepaalde brug ten opzichte van de stad gelegen had. Meestal doe ik het dus zo, dat als ik iets niet weet, ik het gewoon niet in de tekening toelaat.'

'Ik heb voor de inrichting van de huizen in Antwerpen dankbaar gebruik gemaakt van een heel mooi boek van Rien Poortvliet, *Het Tresoor*, waarin hij allerlei gebruiksvoorwerpen uit die tijd heeft getekend. Voor de huizen zelf gebruik ik een boek met oude zwart-wit foto's van Antwerpen.'

'Ik doe ongeveer een jaar over een album, een week over een pagina. De documentatie doe je onderhand. Als je aan een nieuwe serie begint ga je eerst zoveel mogelijk rotzooi bij elkaar zoeken en dan ga je aan de slag. Tekenend doe ik thuis aan een grote tekentafel vol met troep en een klein plaatsje voor het tekenen. Ik teken op A3, dat is twee keer A4. Dus wat je in druk ziet is ongeveer 70% van het origineel. Dat verkleinen gebeurt op de drukkerij. Voor het inkleuren geef ik summier aanwijzingen, want de vrouw die dat doet heeft veel ervaring. Ze heeft een opleiding als decor- en kostuumontwerpster. Ze weet dus precies welke kleuren ze voor de tafereel moet gebruiken. Ze heeft de sfeer heel goed getroffen.'

'Ik zou best nog eens een verhaal zelf willen schrijven, maar mijn verhalen worden vooral in Frankrijk en België verkocht. Dus dan moet ik het verhaal in het Frans schrijven. Het begint al dat er een afgerond scenario in het Frans moet komen. Mijn Frans is wel adequaat, toereikend voor het werk dat ik nu doe en de gewone omgang, maar een scenario schrijven is toch wel moeilijker. Bovendien schreven de verhalen die ik zelf schreef zichzelf. En dat zou dan niet meer kunnen.'